

Jussi Björlingsällskapets Tidning

JUSSI BJÖRLING

GIORGIO TOZZI
minns Jussi Björling

JUSSI BJÖRLING – A TRIBUTE

Ett liv i musikens tjänst

*Återuppståndelsen nära för
Jussi Björlingmuseet?*

ÖNSKA JUSSI!

*De sjöng med Jussi:
Anita Cerquetti*

- 3 Ordföranden har ordet
- 4 Jussi Björling – A tribute
- 8 Minnet av Jussi Björling firat vid minifestival i Nya Zeland
- 9 I filmens värld
- 10 Minnesbok ges ut på engelska
- 11 Jussi Björling och Francesco Paolo Tostis sånger
- 12 Richard Caniell
- 13 Immortal Performances presenterar sig
- 14 De sjöng med Jussi: Anita Cerquetti
- 16 Ett liv i musikens tjänst
- 18 Önska Jussi!
- 18 Minnen av Giorgio Tozzi
- 20 Giorgio Tozzi minns Jussi Björling

- 22 Amerikansk HD-domare operälskare och Jussi Björling-fan
- 23 Återuppståndelsen nära för Jussi Björlingmuseet?
- 24 Jenny Lind – the movie

Omslag:
Jussi och Anna-Lisa tackar för
applåderna på Sollidens scen år 1950.
Foto: KG Kristofferson/Sjöberg Bild.

JUSSI I GLÄDJE OCH SORG

Under ett år som 2020, får en konstnär som Jussi Björling en extra stor betydelse. Det är nu så att inspelningar av sångare finns där för oss att glädja och trösta oss med, långt efter att sångaren lagt sin harpa på hyllan. Jussis repertoar var av sådant slag att den var angelägen för många på olika sätt. För några var de svenska sångerna den största fröjden. För andra betydde de fosterländska sångerna väldigt mycket. För en del är Björling operasångaren par préférence. Andra finner stor tillfredsställelse i att höra de enkla sångerna, som hör till Jussis tidiga år som refrängsångare, under sitt alias Erik Odde. För åtskilliga är alla rollerna, via romanser, operett och opera lika värdefulla, och somliga vill plocka sina egna favoritrussin ur kakan.

Gemensamt är dock, att när Björling är inne på sitt etthundraelfte år, så är han fortfarande mer än angelägen i musiklivet i hela världen. Under pandemin så har Jussi varit ett stort stöd för många, inte bara i Sverige. Sångare som Till Havs, Tonerna och O, helga natt är en del av vårt arv. Han förklarar dessa sånger för oss genom att leverera ord och toner på ett sådant översvallande vis, att vi blir varma i hela kroppen. Oavsett om han sjunger Nu är jag pank och fågelfri eller Svarta Rosor, så väcker han känslor i oss, som inspirerar och är till tröst och vederkvickelse. Få som lever på 2000-talet har haft tillfälle att se och höra Jussi, men det har uppenbarligen ingen betydelse, för han fortsätter att tala till oss och tilltala oss, oavsett om vi är musikmänniskor eller bara vill kröna en högtid med grannsång. Han har nått så högt i parnassen, så ytterst få i dag värdes ha några invändningar om hans sångkonst och föredrag överhuvudtaget. En man av perfektion inom sitt gebit. Vi känner honom väl, utan att verkligen känna honom, genom allt vad han förmedlar.

Kanske har det därför varit öppet för spekulation och insinuation, när man velat veta mer om honom än att nöja sig med den dokumenterade konstnären i skivinspelningar och genom filmklipp. Jag har själv nöjt mig med att se och lyssna, även om sångaranekdoter alltid är spännande och roliga att ta del av. Jag läser gärna om honom, men föredrar att läsa om och begrunda hans stora gärning som sångare och förebild, än att gräva i hans privatliv. Så är det för det mesta med andra stora sångare och sångerskor också, men av någon anledning så känns det som att det är ännu lättare att komma Jussi in på livet än många andra

fixstjärnor, som mera kan behöva en produktbeskrivning, bara genom att se och att lyssna på honom. Jag hoppas kunna utveckla det i en kommande artikel, där jag vill ta stöd i Stephen Hastings bok, *The Björling Sound*, som kom för tio år sedan och vars titel jag aldrig skulle kunna bli nöjd med i en svensk språkdräkt. Men visst är det en klang, ett budskap, som talar direkt till oss, och som blir begripligt vare sig vi är svenskar eller kommer från andra kulturer. Jussi glömde aldrig sitt modersmål och repertoaren som lyfte det. Han började uttrycka sig redan som liten gosse, och det är svårt att konkurrera med Björlingbrödernas innerliga

tolkning av Barndoms hemmet eller den hänryckta framställningen av psalmer. När han blev vuxen så kunde han överföra sin djupa känsla för orden, när han bytte ariorna från svensk översättning till italienskt, franskt och tyskt original. När det gäller engelskan, så är det få som gett en så underbart varm tolkning av *Jeanie, with the Light Brown Hair* av Stephen Foster, som Björling. Där ligger ingen skillnad i intimiteten som han ger Sjögrens I drömmen du är mig nära, exempelvis.

Så nu, när mer än ett århundrade har passerat sedan Johan Jonatan "Jussi" Björling föddes, så kan vi vara övertygade om att hans röst aldrig någonsin kommer att tystna. Han betyder så mycket för oss.

Foto: @ Gyldendal Norsk Forlag

"Min längtan är du när solens guld jag ser. Min längtan är du när månen mot mig ler." (Johnny Bode)

BENGT KRANTZ
ordförande i Jussi Björlingsällskapet

REDAKTION

Jussi Björlingsällskapets tidning
Våren 2021
Från starten 1989 nummer 66.

Redaktör
Calle Friedner
calle.friedner@telia.com
070-347 90 61

Grafisk form
Maria Hegborn
maria.hegborn@gmail.com
070-56 45 210

Redaktionskommitté
Bengt Krantz, ansvarig utgivare
Göran Forsling

Tryck: Grafiska Punkten, Växjö 2021
ISSN 1400-5271

Jussi Björlingsällskapet

stiftat den 7 januari 1989 har till uppgift att främja intresset och kunskapen om Jussi Björling, hans sångkonst, liv och karriär.
www.jussibjorlingsallskapet.com

Medlemsavgift

Medlemsavgifter: Enskild medlem, nyhetsbrev med e-post 275 kr; Enskild medlem, nyhetsbrev med brevpöst 325 kr. För familjemedlem med samma adress som enskild medlem tillkommer 50 kr.
Plusgiro 462 48 91-0

Ansökan om medlemskap ställs till

Stefan Olmårs
Hovra Gamla Landsvägen 5
827 72 Korskrogen
stefanholzpartner@telia.com

eller till
Jussi Björlingmuseet
Borganäsvägen 25
784 33 Borlänge
0243-742 40
jussibjorlingmuseet@borlange.se
För mer information se sidan 23

Jussi Björlingsällskapets styrelse

Ordförande
Bengt Krantz, 0739-79 17 62
visheten@gmail.com

Vice ordförande
Hans Thunström, 070-3419768
hans.thunstrom@gmail.com

Sekreterare
Stefan Olmårs, 0651-260 00
stefanholzpartner@telia.com

Vice sekreterare
Berit Sjögren, 070-771 22 83
berit.sjogren@outlook.com

Kassör
Per Bäckström, 079-337 42 45
perb1948@gmail.com

Ledamöter
Annicka Englund, 08-653 05 30
annicka.englund@hotmail.se
Göran Forsling, 070-493 04 86
verbator@telia.com
Harald Henrysson, 0225-501 40
harald.henrysson@tele2.se

JUSSI BJÖRLING – A TRIBUTE

Jussi Björling – A Tribute
Immortal Performances IPCD 1135-6 (6 CD)

Låt mig säga redan från början att det här är en magnifik hyllning till Jussi Björling, utgiven i anslutning till 110-årsminnet av hans födelse i februari 2021. Man skulle kunna tro att entusiasterna redan hade skrapat fram de eventuella rester som funnits, men här har Richard Caniell hittat några ytterst intressanta godbitar som tidigare bara funnits på svåråtkomliga LP-skivor med bedrövlig ljudkvalitet. Mest intressanta är naturligtvis de tre kompletta föreställningarna från Jussis sista säsong på Metropolitanoperan i november och december 1959, mindre än ett år innan han gick bort vid 49 års ålder i september 1960.

Richard Caniell hade ingen lätt uppgift när han satte igång med att göra Cavalleria rusticana lyssningsbar. I textkommentarerna beskriver han problemen. Föreställningen spelades in med en enda mikrofon placerad i kulisserna och ljudet var kraftigt förvrängt, balansen behövde korrigeras och en del toner hade så stark distorsion att de måste ersättas med motsvarande toner från andra inspelningar med Jussi. Restaureringen är i praktiken som ett ”lapptäcke” och det är nästan otroligt att han lyckades pussla ihop alla bitarna till en slutprodukt som känns som en helhet. Han har behållit en hel del applåder och ovationer och skapat en känsla av att man är där, och eftersom det här var en mycket speciell kväll bidrar det starkt till upplevelsen. Man kan nästan andas in den magiska atmosfären, den elektriska laddning som får det att tända mellan Jussi och Giulietta Simionato. Turiddu var en roll som alltid lockade fram det bästa hos honom som skådespelare och eftersom Santuzza var en av Simionatos bästa roller, blev detta ett möte mellan två giganter. Båda spelade in sina roller två gånger kommersiellt och i båda var de suveräna, men här på scen överträffar de sig själva. Det måste medges att trots Caniells ansträngningar är ljudet fortfarande primitivt och inte i närheten av vad man kunde ha åstadkommit i studio vid den här tiden – inte ens vid en radioupptagning från samma år, som vi kan höra i Faust-föreställningen i den här boxen. Men med lite god

vilja kan man lyssna igenom defekterna, och när man väl blivit fångad av intensiteten glömmar man omgivningen och fokuserar på dramat. En första glimt får man i förspelet. Det är distorsion, balansen är dålig, men plötsligt hör man harpan, som finns nära mikrofonen, och sedan Jussis röst – avlägset förstås, men han sjunger sin Siciliana till Lola bakom ridån, och rösten glöder! Våldsamma applåder naturligtvis som dränker orkestern, men det var typiskt på den här tiden. Met-publiken betedde sig verkligen illa, vilket vi kan höra gång på gång i alla tre operorna. Det finns inte ett efterspel som går att uppfatta!

Kören har en viktig roll i den här operan och det är inte lätt att avgöra hur bra de sjunger, men standarden är definitivt mycket högre än den var tio år tidigare. Vi får en glimt av Simionato när hon gör sin entré, Thelma Votipkas Mamma Lucia gör som väntat också bra ifrån sig. Hon hade sjungit rollen nästan 70 gånger vid det laget och är fortfarande den kvinna som framträtt flest gånger på Met – 1422 föreställningar. Walter Cassel levererar

Alfios aria livligt och med glansfull höjd, och Simionatos Voi lo sapete är lysande. Så: entré Jussi Björling och ovationerna avbryter föreställningen. Efter nästan en minut kan dirigenten ta om förspelet från början och nu slår det gnistor mellan kontrahenterna. Det är som ett åskväder, tillfälligt nedkyllt när den utmanande Lola dyker upp, gestaltad av en ung Rosalind Elias. Men åskväder har en tendens att komma tillbaka, den här gången ännu kraftfullare, vilket leder till nästan tumultartade ovationer – med all rätt! Jussi rusar ut men Alfio lurar i kulisserna och ett tredje åskväder bryter ut. Det är en lättnad när intermezzot gjuter olja på vågorna och påminner oss om att en Påskmessa pågår i kyrkan i fonden.

Tillbaka till den bistra verkligheten när kyrkfolket väller ut och invaderar Mamma Lucias taverna. Jussi brister ut i en överdådig dryckessång – sedan dyker Alfio upp och alla förstår vad som kommer att hända. Turiddu tar farväl av sin mor och vi blir så tagna av hans totala inlevelse att

vi glömmar den skrala ljudkvaliteten. Han lämnar scenen och efter några sekunder hör vi det hemska skriket ”Turiddu har blivit mördad!” Man bara önskar att efterspelet hade fått klinga ut utan applådskorna men jag förstår reaktionen. Detta måste ha varit en totalt överväldigande upplevelse på plats och jag känner mig privilegierad att ha kunnat uppleva den, alla dessa år senare, via detta ljuddokument.

Bonusspåret är en intressant hybrid. Från en föreställning av Faust på Stockholmsoperan 1944 finns några fragment bevarade, däribland Fausts cavatina – men bara första hälften. Richard Caniell lyckades komplettera den genom att sy ihop den med slutet på studioinspelningen från 1951 på RCA. Så halvvägs genom arian förenas den 33-åriges röst sömlöst med hans 40-åriga alter ego, och så oföränderlig var hans röstklang att man inte kan ana skillnaden om man inte visste det.

Mario Cavaradossi i Tosca var en annan av Jussis stora roller. RCA-inspelningen från 1957 under Erich Leinsdorf med Jussis Metropolitankollegor Zinka Milanov och Leonard Warren har alltid haft gott anseende. Den gjordes i stereo och kan mycket väl betraktas som en referensinspelning, i synnerhet i Pristines nyligen uppräskade version. Den liveinspelade Tosca i den här boxen kan naturligtvis inte konkurrera med studioinspelningen ljudmässigt men är ett värdefullt tillskott till Jussidiskografin i alla fall. De tekniska förutsättningarna var inte de bästa. Den spelades in med en enda mikrofon placerad invid sufflörluckan, vilket innebär att sufflören kommer i fokus så mycket att hans namn borde ha stått i rollistan. En ihärdig och samvetsgrann person var han sannerligen och han lyckades lotsa Curtis-Verna genom ett knepigt avsnitt i tredje akten där hon gått vilse. Caniell har emellertid inte mycket till övers för sufflören och hans insatser och har tagit bort hans röst vid 196 tillfällen. Detta innebär visserligen att vissa fraser blir avhuggna men, som han påpekar ”inte någon gång har det påverkat Björling och bara en gång Curtis-Verna”. Man kan ha en ambivalent inställning till förfarandet men sufflören kan bli ganska påfrestande. Ljudet är i allmänhet betydligt bättre än på Cavalleria och fullt acceptabelt, tror jag, även för lyssnare som inte är så vana vid historiska inspelningar. Dirigenten Dimitri Mitropoulos är en stor tillgång, liksom han var på den utmärkta inspelningen av Manon Lescaut med Jussi från 1956, även den nyligen återutgiven av Pristine.

De tre huvudrollsinnehavarna är i prima form. Jussi glänsar i sina två arior och i synnerhet Sängen till livet är mästertlig, börjar nästan avslappnat, eftertänksamt med vacker legatosång och han håller tillbaka ända till L'ora è fuggito, varifrån han bygger ett crescendo som kulminerar i ett känsloladdat tanto la vita. Han är lysande i första aktens duett med Tosca, grandios i Vittoria! Vit-

tor! i andra aktens tortyrscen och kärleksfullt ömsint i tredje aktens final där O dolci mani sjungs med oemotståndlig värme. Den amerikanska sopranen Mary Curtis-Verna är förmodligen ganska okänd idag på grund av att hon gjorde väldigt få inspelningar – men hennes Aida från 1956 tillsammans med den unge Franco Corelli är ett värdigt memento över hennes kapacitet. Hon hade en tidig karriär i Italien i början av 50-talet och sjöng även i Wien och München, innan hon återvände till USA. 1957 gjorde hon sin Metropolitandebut i Trubaduren och blev kvar där i tio säsonger. Hon var född 1921 och var alltså ännu inte 40 när hon sjöng denna Toscaföreställning – en ålder när man ofta är som bäst om man har vårdat sin röst. Och det hade hon. Det är en primadonna med ungdomlig fräschör vi hör, och där skiljer hon sig markant från Milanov på studioinspelningen som låter klart medelålders. Hon sjunger glansfullt i första aktens stora duett, har kraft att utmana Scarpia i andra akten, där hon också sjunger en känslig Vissi d'arte med lätt darr på rösten. Och Cornell MacNeil är en imponerande Scarpia. Han var född 1922 och hade gjort sin Metropolitandebut i mars 1959, så han var en relativ nykomling. Men han kom att kvarstå på Mets

Jussi som Faust på Met. (Foto: Sedge Le Blang)

lönelista i ytterligare 28 år och avverka 642 föreställningar. Han röst är ungdomlig och klangfull och han kan vara farligt insmickrande. Lyssna på hans Tosca divina, la mano mia ... vid deras första möte. Hans förföriska ton kunde snärja vilken kvinna som helst! Hans djävulska sida är lika tydlig. Tre sbirri är skrämmande hotfull och i andra akten är han formidabel. Han var ganska ny i rollen när den här inspelningen gjordes men var redan djupt inne i karaktären. De mindre rollerna hade anförtrots åt rutinerade "stamanställda" vid Met, av vilka Lawrence Davidsons Sakristan är tillfredsställande uttrycksfull – men när det gäller precision är han ofta ute och cyklar. Skavanker som detta eller Curtis-Vernas lapsus i sista akten är naturligtvis tråkiga men skall inte förringa värdet av föreställningen som helhet.

Den tredje operan, Faust, är en mera välkänd föreställning som varit utgiven tidigare, till och med flera gånger. Jag har en utmärkt utgåva, restaurerad av Andrew Rose på Pristine. Den är från en radioutsändning från NBC och Andrew lyckades pressa in den på två knökfulla CD-skivor genom att ta bort Milton Cross' kommentarer och stryka det mesta av applåderna – men den innehåller varanda takt av musiken, inklusive Valborgsnattscenen, som

Affisch för Faust på Metropolitan Opera i New York.

Metropolitan Opera SEASON 1959-1960

Saturday Afternoon, December 19, 1959, at 2:00
SUBSCRIPTION PERFORMANCE

CHARLES GOUNOD
FAUST

Opera in four acts Libretto by Jules Barbier and Michel Carré
Conductor: Jean Morel
Production by Peter Brook
Sets and Costumes by Rolf Gérard
Stage Director: Nathaniel Merrill

Faust ..... Jussi Björling
Marguerite ..... Elisabeth Soederstroem
Méphistophélès ..... Cesare Siepi
Valentin, Marguerite's brother ..... Robert Merrill
Siebel ..... Mildred Miller
Marthe ..... Thelma Votipka
Wagner ..... Roald Reitan

Choreography by Zachary Solov
Audrey Keane and Corps de Ballet
Chorus Master: Kurt Adler
Associate Chorus Master: Thomas P. Martin
Musical Preparation: Walter Taussig
KNABE PIANO USED EXCLUSIVELY

The audience is respectfully, but urgently, requested not to interrupt the music with applause

ofta ströks i gamla tider – liksom en hel del annat i de två sista akterna. Richard Caniell hänvisar till en annan utgåva av samma radioutsändning, där tydligen Valborgs-scenen var struken. Scenen är inte någon av de bästa, men den innehåller ändå en del minnesvärd musik och, som Caniell korrekt säger "[lyssnaren går miste om] musik som Jussi sjöng men som inte finns inspelad någon annanstans". Så här har vi all musik från radiosändningen, plus Milton Cross' ganska omfattande kommentarer (alltid ett nöje att lyssna till) och en rejäl portion applåder, som ju ger närvarokänsla. Ovationerna efter Salut! Demeure ger åtminstone mig gåshud! Ljudet är verkligen bra, vi slipper Peter Brooks kontroversiella dekor och dräkter med en djävul i smoking och hög hatt, och vi kan koppla av i vår egen insuttna fätölj och lyssna till denna underbara musik framför av en dryg handfull sångare i världsklass.

När det gäller sången tar jag mig friheten att citera vad jag skrev i en tidigare recension för nio år sedan: Jussi Björling var en lysande Faust. Jag har bekanta som hävdar att han var som bäst i den franska repertoaren. Olyckligtvis behöll han bara två franska roller när han påbörjade sin internationella karriär – och varken Faust eller Roméo et Juliette spelades in kommersiellt. Lyckligtvis har vi båda i bra liveinspelningar från Metropolitan, Faust t o m två. När jag recenserade Faust från 1950 för några år sedan löd första stycket: "Den här boxen innehåller något av den mest lysande tenorsång som någonsin spelats in. Köp den!!!" Här, nästan på dagen nio år senare är han fortfarande i fantastisk form. Han var en fenomenal sångare med remarkabel uthållighet. Hans hjärtproblem hade blivit svårare under femtiotalet och när den här föreställningen ägde rum hade han mindre än nio månader att leva. Likafullt finns det ytterst lite i hans sång som avslöjar sviktande hälsa eller förminskad vokal kapacitet. Han slirar lite på den allra första frasen men därefter är han lika magnifik som på inspelningen från 1950. Någon gång kan rösten förefalla aningen tyngre men det är i det stora hela samma Jussi som alltid. Den som betvivlar mitt omdöme behöver bara lyssna på den berömda cavatinan. Om den överträffar inspelningen från 1950 är en öppen fråga. Kanske är höga C aningen mera ansträngt men det är fortfarande en tolkning som måste betraktas som en av de bästa på skiva. Trädgårdsscenen är ytterligare bevis på att här är en sångare som alltjämt står på topp.

I den scenen är det också ett förtrollande samspel mellan Jussi och hans Marguerite. Hon är den unga Elisabeth Söderström, som hade gjort sin Metropolitan debut ett par månader tidigare som Susanna i Figaros bröllop. Ett par veckor före radioutsändningen sjöng hon sin allra första Marguerite. Hon hade sjungit Manon Lescaut mot Jussi i Stockholm, men det här var mycket större. I sina memoarer I min tonart minns hon situationen:

"Det var med skräck i hjärtat och på darrande ben jag gick till teatern den kvällen. Vi hade bara haft en genomgång med orkester och dekor, jag var inte tillräckligt förberedd. Jag beklagade mig för Jussi, som tittade på mig medlidsamt och svarade: 'Flicka lilla, du har inget att vara rädd för, det finns inte många som har några krav på dig än. Det är mycket värre för mig; alla väntar på att få reda på om jag är slut eller om jag kan leva upp till förväntningarna.' När man hör inspelningen kan man dra slutsatsen att allt fungerade som det skulle. Elisabeth visar med eftertryck vad hon går för i den lysande sjungna Juvelarian. Genom hela föreställningen sjunger hon strålande och tecknar ett livfullt porträtt av en rollfigur som kan verka endimensionell när den sjungs sött utan inlevelse.

Det erbjuds ytterligare vokal prakt i den här föreställningen. Cesare Siepi upprepar sin Mephistopheles från 1950 och är magnifik. De mellanliggande åren har gett honom ännu mera auktoritet och rösten är fortfarande i prima kondition. Ett annat av de säkra korten på Met, Robert Merrill, låter gyllene toner flöda som få av hans barytonkollegor kunde efterlikna. Kanske inte den mest karismatiska som skådespelare men han ger ändå lyssnaren ett fint porträtt av Valentin med både kraft och energi. Mildred Miller är en utmärkt Siebel och Thelma Votipka är en Marthe som inte går av för hackor. Totalt sett en föreställning som borde finnas i varje operaälskares samling.

Utöver de tre kompletta operorna finns det ett antal ytterst attraktiva "utfyllnader", med en gemensam nämnare: Jussi Björling i toppform! Efter tredje akten av Tosca (CD 3) hör vi en charmig hälsning från Jussi till Amerika, som skickades via radio som ett visitkort inför han nära förestående första resa till USA hösten 1937. Han anlände i slutet av november och hans första uppdrag var ett framträdande i Carnegie Hall, som radierades i en sändning sponsrad av General Motors. Två favoritarior, Che gelida manina och La donna è mobile samt Santuzza-Turiddu-duetten ur Cavalleria rusticana, den sistnämnda tillsammans med den legendariska österrikiska sopranen Maria Jeritza, 24 år äldre än Jussi och vid det här laget mot slutet av sin karriär. Det var givetvis en stor ära för Jussi att få sjunga med denna legend. Hon fick ett långt liv och överlevde Jussi med nästan 22 år.

Den femte konserten i USA ägde också rum i Carnegie Hall och återigen var den sponsrad av General Motors. På programmet denna gång Celeste Aida samt Land du välsignade. Redan då sjöng han gärna skandinaviska sånger vid sina framträdanden.

Ett radioframträdande i Hilversum, Holland från 1939 med överraskande hög ljudkvalitet knyts ihop med hans första framträdande på Covent Garden i London samma år. Där sjöng han Manrico i Trubaduren tillsammans

med en annan legend, sopranen Gina Cigna. Ljudet är avlägset och Cigna verkar ganska ointresserad, men Jussi är vital, lyriskt smeksam i Ah si, ben mio och muskulös i Di quella pira. Han framträdde flera gånger i London under sin karriär men Covent Garden fick vänta nästan 21 år innan han återvände dit i mars 1960.

Femte akten av Faust inleder CD 6. Den tar bara en halvtimme och då finns plats för ytterligare 50 minuter. Det utrymmet utnyttjas nästan till bristningsgränsen för musik från två svenska föreställningar. Det första är den kompletta tredje akten ur Tosca från Stockholmsoperan i februari 1959. Dirigent är veteranen Nils Grevillius, som dirigerade nästan alla Jussis inspelningar på hemmaplan, ända från tidigt 30-tal. Ljudet är utmärkt i denna inspelning från Sveriges Radio och till och med i stereo. På parketten satt uppenbarligen några kraftigt förkylda personer och deras attacker återgavs med häpnadsväckande realism under det lågmälda förspelet. Den stackars herdepojken som sjunger i fjärran hamnade verkligen i underläge. Han sjungs av den unga Barbro Ericson – väldigt bra – som sedan kom att vara en av de ledande dramatiska mezzosopranerna i många år. Jussi sjunger på italienska och är som vanligt välsjungande och nyanserad och allra bäst är han i O dolci mani. Hans Tosca, som sjunger på svenska, är den mångsidiga Kjerstin Dellert, en cross-over-artist, hemmastadd i jazz, operett, samtida musik och i många år en uppskattad underhållare i svensk television, ofta tillsammans med Elisabeth Söderström. Hon är måhända lite underdimensionerad vokalt sett – hon var snarare en Musetta än en Mimi – men hennes Tosca är ändå tilltalande och det är liv i duetten med Jussi.

Mera Puccini får vi i en inspelning från Malmö Stadsteater, där Jussi gästspelade i september 1957 – för övrigt hans enda framträdande i en operaroll någon annanstans än på Stockholmsoperan. Även här sjunger han på italienska medan resten av ensemblen sjunger på svenska. I några avsnitt från tredje och fjärde akterna hade Ethel Mårtensson äran att få vara Jussis Mimi, och det gör hon mycket väl. De två fungerar fint tillsammans och i synnerhet döds-scenen är mycket gripande. Den blir också avslutningen till denna guldgruva med huvudsakligen mycket sällsynta inspelningar som är värdefulla tillskott till vår kunskap om en av de största tenorerna under 1900-talet. Förutom de klingande dokumenten innehåller utgåvan två fylliga texthäften med sammanlagt nästan 80 sidor värdefull information. Som sagt: en guldgruva!

GÖRAN FORSLING

Recension tidigare publicerad på: www.musicweb-international.com

Minnet av Jussi Björling firat vid minifestival i Nya Zeeland

Kommer man att bilda ett Jussi Björlingsällskap i Nya Zeeland? Ja, det kan bli följden av den minifestival med svenska förtecken, som hölls i Auckland den 26 mars kallad "Jussi Björling 2021 Celebration". Överskottet ska gå till The Kiwi Music Scholarship, en stipendiefond för musikstuderande vid Aucklands musik-konservatorium startad av svenskfödde Sven Stenback till minne av hans bortgångna hustru Maida, som var pianist.

Nya Zeeland ligger i stort sett så långt bort från Sverige som man kan komma. Ändå finns det många band mellan våra båda länder. Jussi Björling sjöng aldrig i Nya Zeeland, men hans röst har förstås hörts där liksom i de flesta andra länder. Landet består av många öar, varav två, Nordön och Sydön, utgör huvuddelen av landet, som har knappt 5 miljoner invånare. Huvudstad är Wellington på Nordöns sydspets med omkring 400 000 invånare. Auckland ligger 65 mil norr om Wellington och är landets största stad med omkring 1 500 000 invånare. Det är också en mycket vacker stad belägen på en bara två kilometer bred landtunga.

Initiativtagare och ledare för festivalen var Heather Pascual, som är operasångerska och lyrisk sopran. Sven Stenback är hennes morbror och hans hustru Maida var sålunda hennes moster. Festivalen genomfördes på så sätt, att man inviterade till en middag (med bl.a. svenska köttbullar på menyn), som deltagarna, av vilka några hade rest långt, fick köpa biljetter till, och under kvällen bjöds man så på några av Jussi Björlings inspelningar. Heather Pascual Woods hör till Jussis varma beundrare, och hon brukar påpeka, att Luciano Pavarotti hade Jussi som förebild.

Festen inleddes med att man fick höra Jussi sjunga ur Cavalleria rusticana. Under kvällen bjöds det på levande musik också. Den svenskfödda mezzosopranen Catrin Johnsson, som är verksam i Auckland och sånglärare på universitet, sjöng några svenska sånger, bl.a. Ack Värmeland du sköna och Jungfrun under Lind, ackompanjerad av pianisten Rachel Fuller. En tenor borde man ju också kunna bjuda på, och den nyzeeländske tenoren Simon O'Neill, som egentligen skulle ha sjungit i Berlin men

inte kunde resa på grund av pandemin, ställde gärna upp och sjöng Ciléas Federicos klagan ur L'Arlesiana och Griegs En dröm. Den svenske honorärkonsuln och ordföranden i "The Swedish Association" i Auckland och för Aucklands symfoniorkester, Frank Olsson, fungerade som ceremonimästare.

Vi har inte själva haft möjlighet att vara närvarande, men Heather Pascual Woods skriver, att det blev en fullständig succé med fullsatt hus. Många hade inte tidigare hört Jussi Björling. De var "trollbundna av denna vackra röst" och sa "att de aldrig förr hade hört en röst av den kalibern", skriver Heather och tillägger, att nu finns det planer på att starta ett Jussi Björlingsällskap i Nya Zeeland också!

I år skulle Jussi Björling ha fyllt 110 år, men med sin unika röst fortsätter han alltså att fascinera och beröra människor jorden runt.

CALLE FRIEDNER

Foto 1 och 2: Calle Friedner
Foto 3-8: Jussi Björling 2021 Celebration.

1. Auckland Park.
2. Universitetet i Aucklands musikfakultet.
3. Catrin Johnsson (t.v.) och Rachel Fuller (t.h.).
4. Heather Pascual Woods.

5. Simon McNeill.
6. Programbladet.
7. Publiken vid tillställningen.
8. Frank Olsson

I FILMENS VÄRLD

Jussis filmintresse började tidigt, och välkänd är väl episoden under USA-turnén 1919-1921. Pappa David hade kommit över biljetter till en matinéföreställning med Caruso som Pajazzo. På vägen till Metropolitan fick dock grabbarna syn på en bioaffisch med William S. Hart i en western och tvärstannade. De vägrade gå vidare och för en gång skull fick den stränge pappan ge med sig! Jussis kusin Märta förmedlade uppgiften att David ännu en gång fått tag i biljetter till en Caruso-föreställning. Nu kostade de 11 dollar, så kassan räckte bara till Olle och David. Jussi grämde sig långt senare över att han missat möjligheten att uppleva sin store idol live! I en intervju den 16 februari 1951 berättade han om missen och avslutade intervjun med en, som vanligt, gastkramande version av Carusos bravournummer "Vesti la giubba"!

Tack och lov har vi nu möjlighet att se Jussi agera på en utgiven DVD som huvudrollsinnehavare i filmen "Fram för framgång". Rollen var faktiskt skriven för någon annan, men vi kan glädjas åt att få se Jussi i Gunnar Skoglund's rappa berättande från 1937. Det finns uppgifter om att Jussi även sjöng in "Till havs" till denna film, men den scenen kom bort, kanske i klippningen?

Samma år sjunger han i filmen om "John Ericsson, segraren vid Hampton Roads". I filmens slutscen ställer sig en USA-kör under fladdrande standar och brinnande facklor utanför Johns fönster och Jussi får, osynlig, sjunga en förkortad version av "Ack, Värmeland du sköna" till ära för den store uppfinnarens hemland. Filmen slutar med en bild på den pompösa graven över John Ericsson i Filipstad.

En kärleksfull hyllning till Jussi blir det i "Vårat gäng" från 1942. Den entusiastiske Åke Grönberg fixar där till en simgala med tydlig hänvisning till "Jussi, som stod och tona i en gondol" (i Sportpalatset den 16 december 1934). I slutscenen sjunger en okrediterad Lisbeth Bodin med en gossopran, filmad från sidan för att göra likheten med Jussi ännu större.

Ett mysterium är dock Jussis medverkan i filmen "En svensk tiger" från 1948. Huvudrollen spelas av Edvin Adolphson, som påtagligt lik krigshjälten Montgomery förväxlas och diverse intriger rullar i gång. Jussis medverkan är oklar och han annonseras inte speciellt i bioreklamen. Recensionen i Morgontidningen talar om Jussis medverkan som "gram-

mofonskivan av Paradisarian i Afrikanskan knepiggt kombinerad med avståndsbild på sångaren och ett tjugostatister i Operans salong". Alla övriga Stockholmsdrakar förbigår Jussi med total tystnad. Man får gå till signaturen Cal i Nerikes allehanda, som efter Örebro-premiären den 24 augusti skriver att "t.o.m. Jussi Björling är med på ett hörn och låter sitt välljud flöda under en operaföreställning." Oklarheterna beror på att det bara finns 300 meter (11 minuter) kvar av femte akten i denna film och där finns inte Jussi med. Det var rutin att när en film "spelat slut" på bioograferna, så brändes negativ och kopior för att komma åt silvernitreret i bildemulsionen.

Flera år senare, 1953, fick Jussi spela sig själv i Alice Babs-filmerna "Resan till dig". Både "Celeste Aida" och "Till havs" var inspelade i förväg med fyllig orkester, men Jussi mimade bra. Kanske han fick särskilda instruktioner av Stig Olin att ta ut svängarna i sitt bravournummer och Alice skriver i sina memoarer om sin stora beundran. "Efter en tagning var sången perfekt för-evigad." Även denna film finns numera att köpa på DVD.

Att "Land du välsignade" kan bildsättas finns det även bevis för, med undersköna landskap under sommar och vinter som vyer till Jussis röst, i en kortfilm med samma namn från 1955. Långt senare finns åtskilliga exempel på att filmer använder Jussis röst, t.o.m. som reklam för olika varor. När Kurt Wallander ska koppla av i Mankells serie om Ystadspolisen, lyssnar han vid många tillfällen på Jussi och välkända skivomslag flimrar förbi.

RECENSENTEN JUSSI

Jussi tog ofta med sig sina barn på bio för att se något rafflande. Vilda västern, Hitchcock och deckare var favoriter och han struntade i att filmerna var barnförbudna. I biosalongens mörker kunde han koppla av ordentligt och njuta av äventyren där uppe på vita duken.

Mer okänt är kanske att Jussi dessutom uttalade sig offentligt om olika filmer. En känd musikfilm, "En gång i maj/Maytime" (1937), med det romantiska paret Jeanette Mac Donald och Nelson Eddy, kom till Sverige samma år. Vid en särskild festsupé den 5 augusti på Bellmansro, tre dagar efter premiären, sjöng Jussi, uppmanad därtill av sin f.d. regissör Gunnar Skoglund. I bioannonsen angavs vad Jussi tyckte

JUSSI BJÖRLING

skriver om "En gång i maj"
"Det är den bästa sångfilm jag hört och sett."

Jeanette
Mac DONALD
Nelson EDDY

En gång i maj

om filmen - "Den är den bästa sångfilm jag hört och sett". Han sjöng duetten "Will you remember" flera gånger i olika sammanhang och i bevarade USA-inspelningar kan vi lyssna till både Eleanor Steber och Anna-Lisa som medsångerskor. 1945 ytrar sig Pauline Brunius, Willy Peters, Alice Lyttkens och Kar de Mumma om filmen "Bortom alla gränser". Jussi bidrar i reklamen med följande omdöme: "Underbar, en film som jag blev sällsynt fascinerad av. Roligt också att se så många storstjärnor i en och samma film."

MGM i Hollywood planerade en film om Caruso och Jussi kontaktades för rollen. Han provfilmade, men vägrade medverka eftersom filmbolaget krävde att han skulle operera om sin näsa till ett mer italiensk utseende! Charmören Mario Lanza fick därmed sin korta karriär krönt med "Caruso – storsångaren" (1951). Ann-Charlotte och Jussi såg filmen och efteråt frågade han vad hon tyckte.

-Han var urtjusig!

Hon berättade senare att de nästan blev ovänner på kuppen!

"Den purpurröda manteln" (1953) var den första filmen i bredfilmsformatet Cinemascope och Jussi kallar den för en "underbar film. Jag har sett den tre gånger." Året innan hade Jussi och Anna-Lisa träffat Charlie Chaplin och fått en fantastisk pratstund med honom. När sedan dennes film från

1931, "Stadens ljus", repriserades 1954 berömde Jussi den: "Jag har sett filmen ett flertal gånger men jag kommer att se om den snarast möjligt. Något roligare har väl sällan gjorts." "Sadko – sjöfararen" (1954) uppskattade han utförligt: "Med sina fantastiska färger, fartfyllda äventyr och härliga musik gav 'Sadko' mig mer än många filmer. DET ÄR FAKTISKT SYND OM DE MÄNNISKOR SOM GÅR MISTE OM DEN."

ROGER ALDERSTRAND

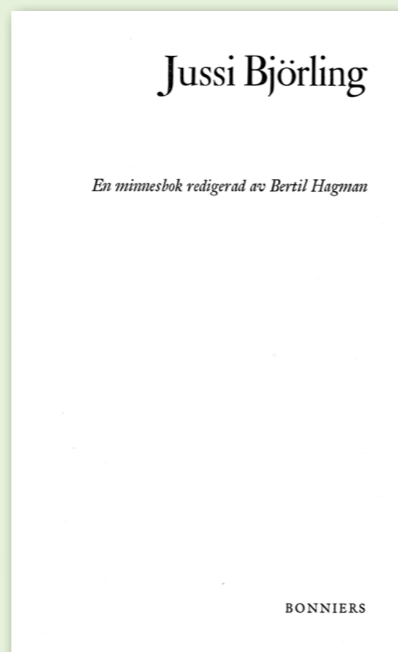

Minnesboken ges ut på engelska

Strax efter det att Jussi Björling hade gått bort den 9 september 1960 gav Albert Bonniers förlag ut en minnesbok med Stockholmsoperans dåvarande presschef, Bertil Hagman, som redaktör, där närmare fyrtio personer med anknytning till Jussi Björling mindes honom och Bertil Hagman hade skrivit en kort levnadsteckning. Boken innehöll dessutom en dikt till honom av Bo Setterlind, ett diskografiskt kapitel av Carl L. Bruun m.m. Boken översattes till engelska av australiensiskan Gail Campbell för ett par decennier sedan och publicerades som följetong i vårt amerikanska systersällskaps tidning. Meningen är nu, att hon ska se över sin översättning för JBS-USA, som ska ge ut översättningen i bokform

den här gången, nu också med tillägg av information av Harald Henrysson, som också kommer att berätta om de olika skribenternas relationer till Jussi. Boken beräknas bli färdig i början av sommaren och bli tillgänglig endast för det amerikanska sällskapets medlemmar. Om någon av våra egna medlemmar kommer att kunna köpa boken är i skrivande stund osagt, men det kan möjligen löna sig att fråga. Den svenska boken är sedan länge utgången men kan möjligen hittas antikvariskt.

CALLE FRIEDNER

Jussi Björling och Francesco Paolo Tostis sånger

Francesco Paolo Tosti är en av de mest kända italienska tonsättarna av sånger, av vilka flera har blivit mycket älskade långt utanför Tostis hemland. Jussi Björling hade två av dem på sin repertoar, dels en med en lång titel, "L'alba separa dalla luce l'ombra", dels en med en kort titel, "Ideale". Vem var då Tosti och vilka var textförfattarna till dessa båda sånger?

Jussi Tosti föddes den 9 april 1846 i Ortona i regionen Abruzzerna vid Adriatiska havet ganska mitt på den italienska "stöveln". Efter grundläggande skola och musikstudier där fortsatte han, bara 11 år gammal, på musikkonservatoriet San Pietro a Majella i Neapel. Där studerade han violinspel och komposition, och han var så duktig, att hans lärare gav honom en (uselt betald men dock) tjänst som fiollärare. Tosti visade sig också vara en duktig sångare, men dålig hälsa tvingade honom snart att återvända hem till Ortona. Där blev han sängliggande i flera månader, men han var för den skull inte överksam utan komponerade flera sånger, som han inte lyckades få tryckta. Han lät sig ändå inte brytas ner av motgången, utan när han hade tillfrisknat, tog han sig utfattigt till Rom. Där fick prinsessan Margherita av Savoien, sedermera Italiens drottning, höra honom och blev så imponerad, att hon anställde honom som sin sånglärare och så småningom chef för det italienska hovets musiksamlingar. 1875 flyttade han ändå till England, där blev han kunglig sånglärare för andra gången, nu alltså hos det brittiska kungahuset. Dessutom gjorde hans sånger honom snabbt till den mest populära sångkompositören i England. Det ledde till att han fick anställning som professor vid Royal Academy of Music 1894. Tolv år senare blev han brittisk medborgare, och han blev t.o.m. adlad. Trots detta återvände han till Italien redan 1913, där han stannade till sin bortgång 1916.

Att Tosti förstod sig på att sjunga märks i hans omkring 400 sånger, som är melodiosa och kännetecknas av sångbarhet och en sentimentalitet, som inte är alltför påträngande. Någon opera komponerade han aldrig, däremot har förmodligen de flesta italienska operasångarna sedan slutet av 1800-talet liksom många från andra länder haft en eller flera av hans sånger på repertoaren. Bland hans mest kända sånger finns "Serenata", "Addio" (ursprungligen med engelsk text – den sjöng för övrigt Gösta Björling), "Non t'amo piu" och den livliga sången med text på neapolitanska, "Marechiaro", insjungen av bland andra Ragnar Ulfung. Men låt oss ändå titta närmare på de två, som Jussi Björling sjungit in på skiva.

"L'alba separa dalla luce l'ombra" hörde till det Enrico Caruso sjöng. Någon lär ha gjort Jussi uppmärksam på den

sången, och han blev mycket förtjust och sjöng den ofta. Texten är skriven av en person, som ibland betraktas som det moderna Italiens nationalskald, Gabriele D'Annunzio (1863 – 1938). Själv lär han ha sett sig som den främste skalden efter Dante. Han var född i Pescara, som ligger strax norr om Ortona, alltså Tostis födelseplats, och han hade titeln "furste av Montenevoso". Han fick ett omväxlande liv och blev bland mycket annat känd för sina kvinnoaffärer. Efter studier i Rom började han som journalist. 1879 debuterade han med en diktsamling, och det blev flera. Han skrev också romaner som "Il fuoco" (Elden) från år 1900, och han skrev dramatik. Ett exempel på det är pjäsen "La figlia di Iorio" (Flickan från Iorio), som Alberto Franchetti gjorde opera på 1906 och Ildebrando Pizzetti 1954. D'Annunzio levde över sina tillgångar och flydde från sina borgenärer till Frankrike, men när det första

Porträtt av Tosti av Carlo De Marchi

världskriget bröt ut, återvände han som stridsflygare. Med privata stridskrafter erövrade han hamnstaden Fiume, som enligt Versaillesfreden skulle tillhöra det nybildade Jugoslavien, och där stannade han som diktator till 1920, när italienska militära styrkor tvingade honom att avgå. Ändå blev Fiume italienskt 1924. D'Annunzio blev fascist om än inte fanatisk. Han belönades av Mussolini men lämnade sedan politiken, och han drog sig tillbaka till sin villa, som nu är museum, i Gardone på västra sidan av Lago di Garda.

”L'alba separa dalla luce l'ombra” är en passionerad text: gryningen skiljer mörkret från ljuset liksom njutningen från längtan. Det är dags för stjärnorna att dö liksom för diktaren, som säger sig vara tvungen till det, eftersom han inte vill se dagen [verkligheten?] och skiljas från sin dröm. Föga blygsamt säger han, att ur hans blod ska gryningen födas och ur hans korta dröm den eviga solen.

Dikten är kort och Tosti inleder den här sången bara med två takters ackompanjemang, innan sångaren brister ut i forte, som varar nästan igenom hela den expressiva sången. I slutakt ligger klimax på det sista ordets andra stavelse, ”eterno”, ett högt B i fortissimo. Det brukar alltid framkalla förtjusta applåder. Jussis sjunger passionerat. Det blir ett känsloutbrott som skakar om lyssnarna.

Den andra sången, ”Ideale”, har en helt annan karaktär. Det är en innerlig kärlekssång om längtan efter den tillbedda. Författaren till denna dikt, Carmelo Errico (1848

– 92), var född i Castel Baronia i Kampanien ungefär mitt på den Appenninska bergskedjan, ”ryggraden” i Italien, ungefär i höjd med Neapel. Som poet kom han av sin samtid att jämföras med D'Annunzio, men är idag mer eller mindre bortglömd – utom för ”Ideale”.

Det är alltså en dikt av det mera svärmiska slaget. Diktaren berättar, hur han följt efter den tillbedda ”lik en regnbåge av frid längs himmelens vägar” och ”som ett vänligt bloss i nattens dunkel” och slutar med orden ”Kom tillbaka, mitt kära ideal, kom tillbaka, kom tillbaka!” Det är kanske inte en poesi som slår an på oss idag lika mycket som då den skrevs, men den förädlas genom Tostis kongeniala musik, som på samma gång understryker orden i dikten och balanserar dem, så att de inte blir alltför känslolösa.

Jussi Björling sjöng den många gånger. Själv tycker jag att inspelningen från konserten i Köpenhamn den 15 oktober 1959 är den mest förfinade. Jussis pianissimo i slutakt är något av det mest raffinerade man kan höra och visar, att man inte alls behöver sjunga starkt för att fånga lyssnarna – tvärt om! Det är ansträngande att sjunga pianissimo, men Jussi kan, och han använder sin sångteknik till att sjunga så svagt, att publiken måste vara alldeles stilla för att uppfatta tonerna och slutordet ”torna, torna”. Det är ett känt knep men inte desto mindre effektivt, och aldrig har han sjungit innerligare!

CALLE FRIEDNER

Richard Caniell

Skivbolaget Immortal Performances är ett litet ideellt företag, som hittills gett ut en rad av Jussi Björlings scenföreställningar på CD med god ljudkvalitet och med initierade skivkommentarer. Nu senast har ett album med bl.a. inspelningar från hans sista säsong på Metropolitan kommit ut, och här återger vi några ord om Immortals grundare och chef, Richard Caniell, skrivna av musikjournalisten, författaren och radiomannen John Steane (1929 – 2011). Denna och den följande artikeln är hämtad från the Newsletter of the Jussi Björling Societies of the USA & UK nr 36 – augusti 2020.

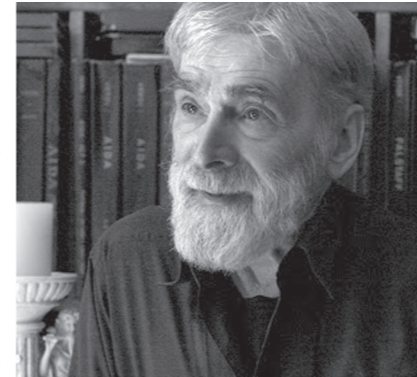
I en bok jag gav ut för nästan 40 år sedan, skrev jag om det ovärderliga bidraget av ”privata” inspelningar, huvudsakligen tagna från direktsända föreställningar i radio, några från 1930-talet. Jag noterade då, att tyvärr innehöll de många faktafel och var otillförlitliga när det gällde sådant som hastighet och tonhöjd. Jag tillade att man bara kunde hoppas, att sådana fel en dag kunde bli tillrättade genom lämplig redigering av originalen och med bättre vetenskaplig noggrannhet i dokumentationen. Som ett exempel (och absolut

inte det viktigaste) sa jag, att noggrannhet av det här slaget, oavsett av vem, ”skulle förtjäna evig tacksamhet”. Richard Caniell är den man, som mest har gjort sig förtjänt av denna tacksamhet under åren sedan dess.

Med en hängiven grupp medhjälpare i en ideell organisation, som drivs privat men har fått officiell uppmärksamhet, har han nu samlat ihop ett arkiv med flera hundra av dessa inspelningar och gjort dem alla allmänt tillgängliga med maximal ljudkvalitet, med hastigheter och tonhöjder rättade och tillsammans med fullständig dokumentation. Många är berömda inspelningar av symfonisk musik och operaföreställningar, som dagens publik förlorat möjligheten att lyssna till. Artisterna – dirigenter, instrumentalister och sångare – är typiskt nog de allra största från det förra århundradet.

Det här är rena fakta, som är (eller borde vara) tillgängliga för alla. Anledningen till att jag skriver nu är för att ge en mer personlig hyllning. Jag bor och verkar i England och

har aldrig träffat Mr. Caniell och tror nu heller inte, att jag kommer att göra det. Men genom åren har han varit nära och levande som en man med ovanlig hängivenhet till sin kallelse. Och det är det saken gäller. Som ung man hörde han en skiva med musik dirigerad av Toscanini som berörde honom djupare än han hade trott att musik någonsin kunde, och det blev början. Som skivsamlare med passion för storheten i ett framförande, lät han detta leda honom. När han sedan upptäckte att så många inspelningar låg oupptäckta, utforskade och i huvudsak bortkastade, fick det honom att arbeta på det här området. Där de flesta av oss skulle nöja sig med att forska och lämna det praktiska till andra, tog han tag i ar-

Richard Caniell.

betet själv. Han bemästrade det tekniska och (betydelsefullast av allt) var beredd att lägga ner timmar av möda på att hitta allra minsta fel och rätta till det. I alla stadier har han drabbats av motgångar, som jag vet skulle ha avhållit mig från att fortsätta och skulle ha gjort att vem som helst skulle ha tappat modet. Om någonsin en enskild företagsamhet inom det här området att bevara och restaurera har förtjänat stöd, så är det Mr. Caniells.

TEXT: JOHN STEANE
ÖVERSÄTTNING: CALLE FRIEDNER

Immortal Performances presenterar sig

Ett bolag, som gjort förnämliga insatser genom att publicera en rad av Jussi Björlings inspelningar med förbättrat ljud och utförliga kommentarer på CD är det kanadensiska ”Immortal Performances”, vars grundare och innehavare, Richard Caniell, hyllas här ovan. Med anledning av att bolaget nu lanserar ett CD-album med bl.a. inspelningar från Jussi Björlings sista säsong på Metropolitanoperan, ger här Richard Caniell själv en kommentar.

Det är anmärkningsvärt, att Jussi Björlings sista säsong kom att visa upp hans röst i dess mest glänsande form och hans mest uttrycksfulla rolltolkningar, trots att han var drabbad av hjärtproblem. Lyckligtvis har vi bevarat sådant som bestyrker sanningen i detta och låter oss förstå, att hans sångkonst hade uppnått en blandning av eldig passion och förfinat uttryck, som saknar motstycke hos varje annan tenor under det tjugonde århundradet.

De tre roller han sjöng under sin avslutande säsong på Met presenteras i vår hyllning i den ordning som de kunde höras. De två första – Cavalleria rusticana och Tosca – kommer från operahusets egna enmikrofonupptagningar med betydligt bättre ljudkvalitet än vad som har kunnat höras på bandkopior, som gått från samlare till samlare. Den sista, Faust, hämtad från en berättigt berömd radioutsändning, presenteras här med bästa ljud och med radiokommentarer av Milton Cross. Den återskapar det här tillfället med en trogenhet, som är minnesvärd. Utöver detta medföljer som bonus den tredje akten av Tosca hämtad från Jussis sista framträdande [i den operan] på Kungliga Teatern i Stock-

holm 1959. Vi har tidigare gett ut den kompletta Manon Lescaut han sjöng där 1959 (IP 1110-2) samt andra scener och arior, som ger ytterliga dimension till hans historia. Våra utgåvor av Björlings sångkonst genom åren omfattar Verdis Requiem från 1940, Roméo et Juliette från samma år liksom Un ballo in maschera, Il trovatore från 1941, Roméo et Juliette från 1947 och Manon Lescaut från 1959. Den nu föreliggande utgåvan hade inte varit möjlig utan generösa bidrag och uppmuntran från Harald Henrysson, Sue Flaster, Kristian Krogholm, Jan-Olof Damberg på Jussi Björlingmuseet, och Stephen Hastings.

Mitt personliga intresse för Jussi Björling började tidigt på fyrtioalet, när jag införskaffade ett antal 78-varvare med hans sång och sedan hade tillfälle att se honom på Met i en föreställning av Il trovatore 1947. De tenorer jag dessförinnan uppskattade mest var Gigli och Melchior, så Björlings virila, skinande tenorröst överbryggade avståndet mellan dessa två och gjorde mig bekant med en röst med stor, lyrisk värme blandad med glödande uttrycksfullhet. Min aktning för hans sång ökade exponentiellt i och med att jag kom att höra honom i alla hans inspelade roller. Jag kom att betrakta honom som den störste tenoren bland de lyrisk-dramatiska rösterna under hans era. Av detta kom sig mitt intresse och ambition att dela hans förmåga med andra musikälskare, och av det följde våra Immortal Performances CD-album, av vilka det senaste hör till de mest spännande av alla.

TEXT: RICHARD CANIELL
ÖVERSÄTTNING: CALLE FRIEDNER

De sjöng med Jussi:

Anita Cerquetti

En meteorliknande karriär gjorde den italienska sopranen Anita Cerquetti på 1950-talet, men lika snabbt som hon erövrade de stora scenerna, lika snabbt gick det utför och karriären tog slut när hon var bara 30.

Hon var född den 14 april 1931 i Montecosaro i provinsen Macerata i östra Italien. Ursprungligen studerade hon violin men valde sedan att börja studera sång på konservatoriet i Perugia, och efter bara ett års studier kunde hon göra sin debut som Aïda i Spoleto 1951. Hennes voluminösa och vackra dramatiska sopranröst väckte redan från början stor uppmärksamhet. Det här var vid samma tid som Maria Callas och Renata Tebaldi var som mest i ropet, men hon hävdade sig väl mot båda. De italienska operahusen tävlade om att engagera henne och hon framträdde också i flera roller på RAI, det statliga italienska radiobolaget. I november 1955 gjorde hon sin amerikanska debut på Chicagooperan som Amelia i Maskeradbalen mot Jussi Björling som Riccardo och Tito Gobbi som Renato. Claudia Cassidy i Chicago Daily Tribune skrev efter premiären: ”Cerquetti är en svarthårig vit ung kvinna, som ser äldre ut än sin ålder på grund av att hon har kroppskonstitutionen hos en förnäm romersk matrona – kanske modern till bröderna Gracchus¹. Men hon har en röst som skapt för att få taket att lyfta sig på de stora teatrarna. Det är en ung röst, inte helt garvad för

¹ Bröderna Gaius och Tiberius Gracchus var två politiker under den romerska republiken på 100-talet före Kristus. Deras mor Cornelia Africana var dotter till Scipio Africanus, general och sedermera konsul i Rom.

Gammalt vykort med Anita Cerquettis autograf.

strapatserna vid en premiärföreställning. Det är också en fantastisk röst av det pampiga slaget, en dramatisk sopran med stort omfång, fyllig ton, spännande genomslagskraft. Från hennes första entré i trollkärringens håla fick hon publiken att sätta sig upp och spetsa öronen. Den stora arian på galgbacken skänkte skönhet och förebådade oförbehållsam prakt. När Björbling förenade sig med henne med sin egen underbara sång, blev kärleksduetten vad en sådan duett skall vara, en störtflod av passionerad Verdisång.” Claudia Cassidy var inte helt imponerad av allt hon hörde under föreställningen men strödde rosor över Cerquettis två manliga motspelare, Jussi Björbling och Tito Gobbi och sammanfattade upplevelsen: ”De (Jussi och Gobbi) var på en nivå dit Cerquetti är på väg.”

Förutom en repris på Maskeradbalen några dagar senare blev det inte mycket av hennes amerikanska karriär – hon kom till exempel aldrig till Metropolitan – utan det var framför allt i Italien hennes karriär blomstrade. Sin La Scaladebut gjorde hon 1958 som Abigaille i Verdis Nabucco, en röstmördarroll som knäckt många lovande sopraner. Redan i januari det året hade det blivit stora rubriker när hon ersatte en föregivet sjuk Maria Callas som Norma på Romoperan. Hon sjöng redan rollen på San Carlo i Neapel och pendlade i flera veckor mellan de två städerna för att fullgöra sina två uppdrag. Hon fick massor av beröm för sina insatser, men arbetsbördan blev på sikt henne övermäktig och tärde hårt på hennes hälsa. Hon skulle ha gjort sin debut på Covent Garden som Aïda i juli 1958 men drabbades av akut blindtarmsinflammation och tvingades backa ur. Så Londonpubliken fick aldrig höra henne. I stället fick den möta den uppåtgående Leontyne Price, som snart skulle erövra världen med sina Verditolkningar. Cerquetti å andra sidan drog sig succesivt tillbaka från scenen och 1961 tackade hon för sig definitivt. Förbluffade läkare diagnosticerade hennes problem till stämbandsförlamning – så ung och så utsliten! En kombination av alltför rudimentär skolning, vacklande hälsa och orimligt hård arbetsbelastning i krävande roller slet ut henne i förtid.

Hon drog sig tillbaka, gifte sig och fick barn, och efter fem år fick hon tillbaka rösten, men då hade hon inte längre någon längtan att återuppta karriären. Och varför skulle hon göra det? Hon skulle i alla fall inte ha kunnat överträffa det hon åstadkommit på 50-talet – eller ens komma i närheten av det. Bättre att vila på lagrarna och minnas det som varit med glädje. Hon hade i alla fall sin röst bevarad på två kommersiella skivinspelningar på Decca. Den ena är en komplett La Gioconda, där hon omger sig med gräddan av den dåtida italienska sångar-eliten: Giulietta Simionato, Mario Del Monaco, Ettore Bastianini och Cesare Siepi. Den andra är en soloskiva med italienska operaarior. Båda inspelningarna gjordes 1957 och båda dirigerades av Gianandrea Gavazzeni. De

är mycket hörvärda, speciellt soloskivan. Att det inte blev flera inspelningar hänger säkerligen ihop med att Renata Tebaldi redan var Deccas superstjärna och måste omhuldas. Det är bara att beklaga men det finns å andra sidan ett antal liveinspelningar utgivna, däribland Aïda, Nabucco och Norma.

Vad var det då som gjorde henne så uppskattad? Hon var, alldeles som Callas i sina tidiga år, stor och tjock – i 125-kilosklassen – och inte särskilt vacker. Men hon hade en särdeles utstrålning – alldeles som Callas – och hennes röst var som en turbojetmotor. När hon lade i överväxeln kunde hon härska över vilken teatersalong som helst. Eller, för att citera en kommentator när hennes soloskiva återutgavs i början av 2000-talet: ”Det här är en skiva för den öde ön. Ställ den vid sidan av dina skivor med Callas, Sjaljapin, Vickers, Gobbi och Bryn Terfel. De är de enda sångare som var i hennes klass. De representerar en försvunnen operavärld, som en morgondimma som eldas upp av solen, men i det här fallet har dimman buteljerats och sparats för framtida njutning – om nu någon i framtiden bryr sig. Anita Cerquetti var i den klassen.”

Anita Cerquetti framlevde återstoden av sitt liv i stillhet i familjens sköte och avled i sitt hem i Perugia i en hjärtattack den 11 oktober 2014 vid en ålder av 83 år. Då hade hennes make, barytonen Edo Ferretti, varit död i flera år men hon efterlämnade sin dotter Daniela. Hon må vara bortglömd av den breda operapubliken, men bland konnässörerna lever minnet av henne och så länge som någon över huvud taget lyssnar på opera kommer hennes namn att finnas på den översta parnassen.

GÖRAN FORSLING

Anita som Norma på Teatro Massimo i Palermo. (Foto: S.Meli).

ETT LIV I MUSIKENS TJÄNST

En av våra mest kända sångpedagoger under 1900-talet var Ragnar Hultén. Jussi Björlingsällskapets styrelseledamot Berit Sjögren hörde till hans uppskattande elever, och här ger hon oss ett personligt porträtt av sin lärare.

Sångaren och sångpedagogen Ragnar Amadeus Hultén föddes den 15 november år 1897 i Vänersborg. Fadern Amandus Hultén var snickarmästare och möbelhandlare, men dessutom bassångare och en del av den "Hulténska sextetten", som han bildade tillsammans med sina bröder. Denna manskör blev en förlaga till Birger Sjöbergs kör "Brödratoner" i "Fridas bok".

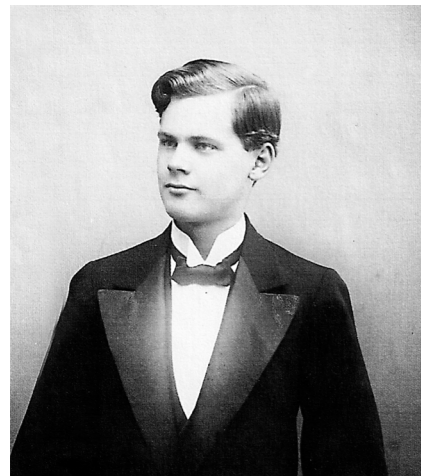
Under åren 1920 och 1921 studerade Ragnar Hultén sång för barytonen och sångpedagogen Oscar Lejdström på Kungliga Musikkonservatoriet i Stockholm. Därefter följde vidare studier, nu för den framstående sångpedagogen och läkaren Gillis Bratt. 1923 debuterade han som baryton med en romansafon i Kungliga Musikaliska Akademiens stora sal i Stockholm med pianisten Märtha Ohlson som ackompanjör. Det blev uppskattande recensioner i pressen, och i Svenska Dagbladet inledde signaturen W.S. sin med följande rader: "Den unge sångaren behövde icke sjunga många strofer, förrän man hade klart för sig att han passerat debutantens stadium och stod i de färdiga förmågornas skara, där han f.ö. tydligen redan nu överträffar många av sina kolleger."

Vid sidan av sin sångverksamhet började Ragnar Hultén nu även ge privatlektioner i sång och undervisade under åren 1925-1926 dessutom vid Karl Wohlfarts musikskola i Stockholm. Han gifte sig med violinisten Margit Fries 1925, och år 1927 föddes sonen Sam-Ragnar.

Ragnar Hultén blev en mycket uppskattad romansångare med favoritsånger i den svenska och tyska repertoaren. Han kunde också stoltsera med att ha varit sångsolist i landets samtliga orkesterföreningar. Utöver detta var han även en mycket anlitad kyrkosångare, och då särskilt i Oskarkyrkan, vars församling han tillhörde. I radio medverkade Ragnar Hultén fram till 1942 i många romansprogram, samt i flera huvudroller i olika operetter under ledning av Nils Grevillius. 1929-1931 gjorde han ett stort antal grammofoninspelningar. Han utgav även tillsammans med skådespelaren Artur Rolén musikalbumet "Den kompletta Wiggers", där han själv medverkar i sången "Utställningsfox" tillsammans med manskvartetten Wiggers och Per Hallgren.

År 1932 tilldelades Ragnar Hultén ur Christine Nilssons fond ett anslag på 2000 kronor för en utländsk studieresa. Därigenom fick han åren 1932-1933 en möjlighet att studera röstfysiologi i Hamburg för den österrikiske röstfysiologen Albrecht Thausing, samt även i Schweiz. Han framträdde år 1933 på Malmö Stadsteater i rollen som Konsuln i Puccinis opera Madama Butterfly samt år 1934 på Oscarsteatern i rollen som den unge Schubert i operetten Das Dreimäderlhaus (Jungfruburen) – som innehåller arrangemang på Schuberts musik. Hans vackra baryton och trovärdiga gestaltningar fick beröm. År 1933 var Ragnar Hultén tillsammans med sångerskan Clary Morales en av initiativtagarna till Svenska Sång-

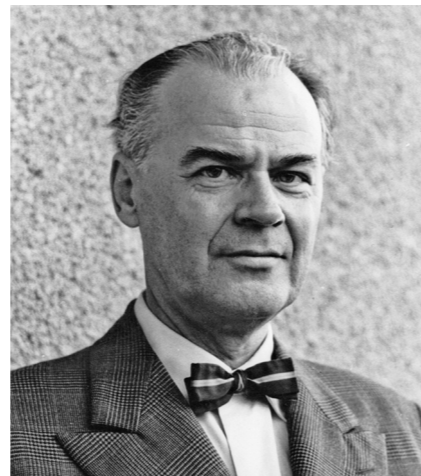
Ragnar Hultén år 1915.
(Foto: K & A Vikner)

Ragnar Hultén med hustru Margit och sonen Sam-Ragnar år 1936.
(Foto: Karl Vallberg)

Ragnar Hultén cirka 1960.

pedagogförbundet och blev i flera år dess sekreterare. Han började nu mer och mer koncentrera sig på musik- och sångundervisning, även om han fortfarande gjorde en del framträdanden som konsertsångare och i nyårsrevyerna på Folkets Hus i Stockholm, åren 1937 och 1938, men så småningom övergick han helt till sin lärarverksamhet.

Utöver sin privata sångundervisning började Ragnar Hultén år 1945 även att undervisa vid Uppsala musikskola, en tjänst som han innehade till år 1950. Från år 1948 blev han även anställd som vikarierande lärare i solo- och ensemblesång vid Kungliga Musikhögskolan. Våren 1949 utlystes en fast lärartjänst i solo- och ensemblesång vid Kungl. Musikhögskolan. Det blev fem sökande till tjänsten. Då Ragnar Hultén visade sig äga de främsta meriterna föreslogs han få den ledigförklarade tjänsten, men från en del håll blev det protester. Vissa föredrog Arne Sunnegårdh, som också var en av de sökande. Detta blev början till en segdragen strid mellan de två. Den 13 maj utsåg Kungliga Musikaliska Akademiens styrelse Arne Sunnegårdh till ordinarie lärare i solosång vid Kungliga Musikhögskolan. Ragnar Hultén skrev då ett långt brev till konungen angående hur utnämningen gått till. Dessutom inkom en bilaga med ytterligare två röster på honom att läggas till akademins protokoll. Resultatet blev, att regeringen upphävde akademistyrelsens val och i stället utnämnde Ragnar Hultén, med tillträde den 1 juli 1950.

Ragnar Hultén var i allt en mycket noggrann, kunnig och pedantisk person. I hans rum på skolan fanns ett plakat med texten "Vänligen återställ rummets möblering enligt denna skiss". Han hade också en princip för sjungandet: "Man skall sjunga med den röst man har, och inte med den man skulle vilja ha". År 1962 blev han dels tilldelad professors namn, dels invald som ledamot 701 av Kungliga Musikaliska Akademin.

I juni 1964 avgick Ragnar Hultén från sin tjänst vid Kungliga Musikhögskolan. Efter att ha studerat för honom där fortsatte jag nu som privatelev hos honom. Även min man, tenoren Lars Sjögren, hittade vägen dit, och minns att Ragnar, inför någon stor sånguppgift, till exempel evangelistpartiet i Bachs "Matteuspassion", brukade säga till honom: "Gör nu heder åt anrättningen."

Ragnar Hultén bedrev under många år sin sångundervisning i hemmet på Karlavägen 92, och på lördagarna kom alltid pianisten Brita Lignell och ackompanjerade. Ofta kom hans fru Margit ut och hälsade på oss elever. I lägenhetens toaletterum fanns två stycken rätt roliga uppmaningar: "Mina herrar, för damernas skull, fäll ned sittningen" samt angående spolningen med hjälp av ett handtag på väggen: "Dra ned handtaget, säg Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Stockholmstidningen, släpp åter upp handtaget."

Hultén tillsammans med Lars Sjögren och Lasse Lönndahl 1985.
(Foto: Lillemor Mårtensson/SVT)

Hultén (t.v.) som konsul i Butterfly Malmö 1933
(Foto: Malmö Stadsarkiv)

Sångare inom olika genrer blev hans elever, som till exempel Margareta Hallin, Arne Tyrén, Rolf Jupiter, Margot Rödin, Rolf Björling, Christina Gorne, Sven-Olof Eliasson, Rolf Cederlöf, Alice Babs, Ulla Billquist och Lars Lönndahl, för att nämna några. Om Rolf Björling kunde Ragnar berätta dels när pappa Jussi kom dit med sin unge son gällande sånglektioner, dels när Rolf själv år 1972 sökte upp Ragnar för att få hjälp med sin roll som Manrico i Verdis "Trubaduren" på Stockholmsoperan, vilken blev en stor succé för Rolf.

Ragnar Hultén visade alltid ett stort intresse för sina elever och gick även och lyssnade på deras konserter och framträdanden. Han fortsatte att ha enstaka sångelever ända fram till början av 1980-talet. Han överlevde både sin hustru Margit, som avled år 1978 och sonen Sam-Ragnar, som avled år 1987. På äldre dar flyttade Ragnar Hultén till ett äldreboende på Gärdet, Sandhammsgatan 4. Lars och jag liksom Lasse Lönndahl besökte honom regelbundet, och då han in i det sista var helt klar i tanken blev det mycket fina och trevliga stunder. Han avled den 21 april 1997, i en ålder av 99 år.

BERIT SJÖGREN

ÖNSKA JUSSI!

Det finns otaliga sångare av högsta klass att önska i Sveriges Radios olika önskeprogram, t.ex. i P 2:s "Klassisk morgon" eller i P4:s "Ring så spelar vi". Störst av alla sångare tycker nog vi att Jussi är. Det är vi som bekant inte ensamma om, men han har hård konkurrens från alla

andra, och det finns en risk, att många tar honom för självklar. För att påminna hans beundrare om att Jussi fortfarande kan höras i de många inspelningar han gjorde, och för att ge dem, som ännu inte hört honom, chansen att upptäcka honom, uppmanar vi våra läsare att vara flitiga med

att önska hans inspelningar i radio. Det är ett bra sätt att hålla hans minne levande och "missionera" om honom bland dem, som säkert skulle älska hans sång, om de bara fick tillfälle att höra den.

Red.

Minnen av Giorgio Tozzi

Bassångaren Giorgio Tozzi (1923 – 2011) hörde länge till Metropolitanoperans fasta artister. Därmed kom han att sjunga med Jussi Björling inte bara på scenen utan också i flera kompletta operainspelningar som "Turandot" och Verdis "Messa da requiem". Giorgio Tozzi var amerikan och egentligen döpt till George men italianiserade alltså sitt namn. I februarinumret av vår amerikanska systertidning skriver Walter B. Rudolph personligt om honom.

Giorgio Tozzi var helt enkelt min idol i tonåren. Jag kände mig väldigt isolerad från opera i Cody, Wyoming, även om de lokala konserterna lät mig höra Igor Gorin [österrikisk baryton 1904 – 82], Jon Crain [amerikansk tenor † 2003] och Maureen Forrester [kanadensisk alt 1930 – 2010]. Jag lärde mig namnen ur den årliga programboken med foton, som mamma alltid fick, eftersom hon sålde biljetter till konserterna.

Jag träffade Giorgio för första gången på San Franciscooperan efter hans framträdande som Kung Marke i Tristan och Isolde med Birgit Nilsson och Wolfgang Windgassen 1970. Jag började min radiokarriär 1977 och spelade på försök musik med Giorgio Tozzi 1979. Jag sände bara lokalt, men jag skaffade mig tillräckligt självförtroende för att besluta mig för att tillägna min favoritsångare, Jussi Björling, ett program till minne av att det var 20 år sedan han dog [1980]. Det föreföll mig vara naturligt, att Giorgio medverkade, så jag skrev ett brev till honom och frågade, om han kunde gå med på att spela in några av sina tankar om Jussi till det här programmet. Jag gick t.o.m. så långt, att jag erbjöd mig att skicka över en kassettspelare och en mikrofon för det här ändamålet... Jag fick inget svar.

Giorgio Tozzi med hustru Monte. (Foto: Walter B. Rudolph)

Som jag minns det hade hela två månader gått, när en ljudkassett anlände med post. På den fanns 16 minuter och 25 sekunder med Giorgios röst. Han hade definitivt inte skrivit något manus. Om någon skulle läsa hans ord idag med vanlig samtalsröst, skulle det ta en 11 – 12 minuter. Hans kommentarer var eftertänksamma. Allteftersom han fortsatte blev han mer inträngande, och jag kunde känna hans glädje, när han tänkte tillbaka på de tidiga åren i sin

karriär på Metropolitanoperan, där Jussis inflytande satte sitt märke på Giorgios röst och karriär [se nedan!].

Jag nämner hans röst, för på samma sätt som Jussi (och kanske på grund av Jussi – jag frågade aldrig) hade den samma tårfyllda klang. Lyssna speciellt på hans Jake Wallace i La fanciulla del west och Timur i Liùs dödsscenen ur Turandot. Det är omisskännligt! Det blev "A Tribute to Jussi Björling" och "Giorgio Tozzi – American Bass" kom att sändas över hela Amerika via National Public Radio.

Med åren fick Giorgio och jag uppleva åtskilligt tillsammans. Jag ordnade så att han fick framträda med The Brigham Young University Philharmonic [Brigham Young-universitetet ligger i Provo i Utah söder om Salt Lake City], där han sjöng de viktigaste scenerna ur Boris Godunov. Senare sjöng han i programserien "Music and the Spoken Word" tillsammans med The Mormon Tabernacle Choir på Temple Square [i Salt Lake City]. Sedan följde Don Basilio [Barberaren i Sevilla], Timur och titelrollen i Gianni Schicchi med Utah Opera. När en av sånglärarna på Brigham Young-universitetet fick problem med hjärtat, ersatte Giorgio honom och flög över från Kalifornien för att undervisa på torsdagskvällar och hela fredagar. Ofta skjutsade jag honom den timplånga resan från flygplatsen utanför Salt Lake City. Jag vet att han anförtrodd mig saker, som ingen annan fick veta (inget oanständigt, bara mycket personliga tankar och minnen). När han anställdes av Indiana University [som har den största

musikhögskolan i Amerika], bad han mig skriva ett rekommendationsbrev. När han skrev boken The Golem of the Golden West, skickade han mig ett signerat exemplar med den ödmjukhet som kännetecknade honom. Jag fortsätter att upptäcka, hur mitt liv har påverkats av Giorgio. Vid lunchen under Jussi Björlingkonferensen i St Peter 2001, där han var närvarande, bad han mig hämta Anders och Janet Björling, så att de fyra kunde äta lunch tillsammans i kafeterian. Jag hade sett honom stoppa ner en av Kodaks gula filmaskar i kavajfickan, och jag visste precis vad det var, för han hade berättat om det tidigare. Vid lunchen tog han fram den och talade om sin upplevelse en jul, när Jussi, Anna-Lisa och barnen hade kommit hem till honom på 71:a gatan. Giorgio hade filmat händelsen, och nu gav han sitt enda exemplar av filmen till Anders, som hade varit med då också.

Vi var bortresta över påsken 2011. När vi kom hem, fann vi ett meddelande på telefonsvararen från Giorgio. Jag ringde honom dagen därpå och är ledsen för att jag inte spelade in vartenda ord av vårt nästan två timmar långa samtal. Han dog på Memorial Day [minnesdag över stupade i krig] månaden därpå. Det fick Marilyn [Walter Rudolphs fru] att få mig att förstå, att han hade ringt för att ta farväl. Tack Giorgio!

TEXT: WALTER B. RUDOLPH
ÖVERSÄTTNING: CALLE FRIEDNER

Walter Rudolph och Giorgio Tozzi vid Jussi Björlingkonferensen i St Peter, Minnesota, 2001. (Foto: Marilyn Rudolph)

Giorgio Tozzi minns Jussi Björling

I ett radioanförande 1980 berättade Giorgio Tozzi om sitt samarbete med Jussi. Här följer Walter B. Rudolphs utskrift av detta anförande, här förstås översatt till svenska.

Jag blev bekant med Jussi Björlings magnifika röst på ett rätt överraskande sätt. Jag var mycket ung då – bara omkring 18 år gammal. Och eftersom jag hade studerat sång några år, föreslog en f.d. operasångare från gamla Chicago Opera Company att jag skulle lära mig en aria med titeln *Il lacerato spirito* ur Simon Boccanegra. Nå, för att lära mig den där arian tänkte jag, att det kunde vara intressant om jag besökte en skivbutik och hörde på en inspelning av den. Men för att säga sanningen så hade jag inte tänkt köpa skivan, för de stora 30 cm-skivorna med klassisk musik brukade kosta omkring två dollar styck – de var ganska dyra på den tiden.

Därför gick jag till Lyon-Healy Music Store på Wabash Avenue i Chicago och frågade expediten, om de hade en skiva med just den arian. Det hade de i en inspelning av den odödliga Alexander Kipnis. Jag tog med skivan till ett lyssningsbås och spelade *Il lacerato spirito*, som jag tyckte var helt sagolikt sjungen med Kipnis mjuka, fylliga röst och med hans fulländade konstnärskap. Den var förstås rikare och djupare än jag någonsin hade drömt om att min egen röst skulle vara – särskilt i den åldern.

Av nyfikenhet vände jag på skivan för att se vad som fanns på den andra sidan och fann, att det var en aria med titeln *Che gelida manina*. Den sjöngs av en man vid namn Jussi Björling. Jag tänkte att OK, det vore roligt att lyssna på den inspelningen. Jag hade hört arian tidigare, men jag hade aldrig hört sångaren, så ”vi hör på den!” Jag vände på skivan och blev mållös! För jag hörde denna absolut sköna, silveraktigt klingande röst, som förde mig upp i skyn genom sin skönhet. Fraseringen, behandlingen, allt överraskade mig, så jag kunde bara inte låta bli att köpa skivan! Därför tog jag mig fram till disken och betalade för denna magnifika skiva – och ansträngde därmed min redan ansträngda budget ytterligare. Jag måste säga, att det var en erfarenhet som jag aldrig har glömt!

Sedan jag hört Björling på andra skivor och i radio – vilket faktiskt var efter det andra världskrigets slut och jag hade muckat från militärtjänsten – gav Jussi en konsert i Chicago Orchestra Hall. Och naturligtvis måste jag höra den konserten. En vän till mig (en ung sångare som också började i Chicago) och jag fick biljetter till konserten. Vi köpte dem ganska sent, men vi hade väldig tur, för vi fick

sitta på podiet, och jag minns hur vi satt ute på ena sidan och såg denne ganska undersåtsige man, som inte var särskilt lång men såg mycket energisk ut, med beslutsamma steg kliva ut på podiet för att möta publiken. Han bugade sig mycket artigt och inledde sin konsert med att sjunga den berömda sången *Adelaide*.

Jag måste säga, att ingenting – ingenting! kan någonsin överta den platsen i mitt minne av musik som detta. Det var så spännande att få sitta på podiet tillsammans med denne man, som hade så överväldigat mig, när han var en röst utan kropp på en grammofonskiva.

Ni kan nog föreställa er hur spännande det blev att till slut inte bara befinna mig på samma scen som Jussi Björling utan dessutom att få spela in tillsammans med honom. Som bekant kom jag att känna honom som person ganska

Giorgio Tozzi och Jussi Björling.

väl. Han var ganska blyg. Han var inte det man kallar en sällskaplig person av en aggressiv, utåtagerande, stormande sort. Han var blyg och ganska tillbakadragen. Jag minns fler gånger, när vi spelade in i Italien, att jag fick hjälpa honom, eftersom han inte talade italienska flytande, även om han sjöng strålande på italienska.

Jag är mycket glad över att han tyckte om mig som person. Och något av det högsta beröm jag kunde få var att veta, att han respekterade min talang. Jag minns en jul, när vi hade bjudit hem Anna-Lisa och deras två barn [något av barnen var tydligen inte med]. Vi hade en våning på 71:a gatan i New York. Och det var intressant, jag trodde inte att Jussi skulle acceptera inbjudan, för jag förmodade att eftersom han var en så berömd person, skulle han nog redan ha fått flera andra inbjudningar, så jag blev glad, när han sa ja.

Han kom hem till oss, och vi bad honom be bordsbönen, och det gjorde han. Och han utbringade en liten skål och sa: ”Ni vet, under alla de år jag har besökt USA, så är det här första gången någonsin, som någon har bjudit hem oss på en helg”. Jag blev mycket förvånad. Men sedan, när jag tänkte efter, kom jag ihåg att jag själv hade varit mycket tveksam till att bjuda hem honom, eftersom jag tänkte att en så berömd man borde ha blivit hembjuden till så många personer, att det hade varit förmätet att fråga honom. Och jag tror det var orsaken till att han aldrig blev hembjuden. Antagligen tänkte andra på samma sätt som jag. Jag tackar Gud nu för att jag hade modet att övervinna mina funderingar och bjuda in honom. Det var en mycket vacker dag och en glad dag, måste jag säga!

När man tänker på Jussi Björling, tänker man också på hans säkerhet som artist och sångare. Närhelst han sjöng, hade man en känsla av, att han var född till att sjunga, att han visste hur man ska sjunga, och att hans största glädje i livet var att sjunga. Och till stor del var detta sant. Men när vi talar om säkerhet, minns jag då vi spelade in Verdis *Requiem*, som dirigerades av den odödliga Fritz Reiner med sopranen Leontyne Price, mezzosopranen Rosalind Elias, Jussi och mig själv. Inspelningen ägde rum i Wien. Dagen då Jussi skulle spela in *Ingemisco*, var han väldigt nervös. Jag frågade honom, varför han var nervös. När allt kommer omkring hade han ju sjungit det så många gånger. Han svarade: ”Jo, du vet, orkestern här består av de förnämsta musikerna i Wien. Och om jag inte sjunger bra idag, kommer alla i Wien att känna till det i kväll”. Så som ni förstår var han mycket medveten om det ansvar han hade. Han hade förstås ingenting att oroa sig för. Han sjöng strålande. Och att det är sant kan man lätt övertyga sig om genom att lyssna på inspelningen.

En gång, när jag var mycket yngre och tämligen omogen, brukade jag tänka hur kunde det vara så oräddvist, att en tenor kunde stå på scenen och kanske inte sjunga så bra,

men om han lyckades klara de höga tonerna väl, blev han hälsad med dundrande applåder, stort bifall och kunde triumfera över alla. Sedan har jag arbetat med många stora; efter att ha vuxit upp en hel del och mognat (förhoppningsvis), började jag förstå det enorma ansvar, som tenorer har inom operafacket (och exemplet jag just har återgett med Jussi, som var nervös för att spela in *Ingemisco*)... Tänk er att tenoren sjunger utmärkt hela kvällen men inte lyckas lika väl med höjdttonerna. Se där, han gör publiken besviken! Så ni förstår att när en mans framgång eller misslyckande kan hänga på hans förmåga att klara de där höga C-na, H-na och B-na, så är det inte svårt att förstå, varför tenorer är ganska nervösa. Jag klandrar dem inte alls. Och Jussi själv var nervös. Han var nervös, eftersom han visste vilket ansvar han hade. Han visste vad publiken väntade sig av honom. Och dessutom: han visste nog vad han förväntade sig av sig själv! Han kände sitt ansvar mot publiken. Och han ville ge. Han var en givare. Varje gång han framträdde, så gav han. Och det är en av orsakerna till att han var en så stor artist.

Som människa var han mycket enkel – en mycket enkel person. Han var inte vad man skulle kalla sofistikerad i någon mening. Inte heller kunde man anta, att han var höginтеллектуell heller. När man talade med honom, uttryckte han sig mycket enkelt, och man kanske kunde ha trott, att han hade enkla behov och att hans fordringar av livet var mycket enkla. Men jag kan intyga, att hans fordringar på sig själv var allt annat än enkla. De var enorma. Jag tror att liksom för andra stora artister, verkade de krav han hade på sig själv nästan omöjliga. Ändå tycker jag han klarade av sina krav mycket, mycket väl – han accepterade sina egna utmaningar mycket, mycket bra gång efter annan. Man får lätt förståelse för, att de problem han må ha haft berodde på den stress han levde under.

Jag tror inte det kommer att finnas många lika stora artister under himlafästet. Precis som det inte kommer att finnas många stjärnor av Carusos format eller Tebaldis eller Nilssons – eller någon annan av ”de stora”. De är få och det är långt emellan dem. Det är meningslöst att tala om vem som är störst. När man talar om storhet, finns det bara ett ord man kan använda, och det är ”stor”. Det finns ingenting som ”stor”, ”större” eller ”störst”, när det handlar om artister på den här nivån. De tillhör alla samma sfär. Och Jussi är en av de klarast lysande stjärnorna i den sfären.

Jag är säker på att när Gud skapade Jussi, beslöt han att det var dags att ge världen något extra. Och det gjorde han också genom att ge oss en av de underbaraste sångarna i konstens historia.

TEXT: GIORGIO TOZZI
ÖVERSÄTTNING: CALLE FRIEDNER

Amerikansk HD-domare operaälskare och Jussi Björling-fan

I höstas talades det en hel del om domaren i den amerikanska Högsta domstolen, demokraten Ruth Bader Ginsburg, som avled i september och gav president Trump möjligheten att utse en republikan i hennes ställe, vilket han gjorde. Vad som inte var så allmänt känt var, att Ginsburg också var operaentusiast och en stor älskare av Jussi Björlings sång. I vårnumret av det amerikanska Jussi Björlingsällskapetets tidning berättar Dan Shea om hennes relationer till sällskapet.

Mycket har sagts och skrivits som hyllning till denna fenomenala kvinna sedan hennes bortgång den 20 september [2020], särskilt om hennes betydande inflytande i juridikens värld som en förkämpe för rättvisa och som en juridisk, kulturell och feministisk ikon. Vi instämmer i hyllningarna av hennes gärning genom att minnas hennes kärlek till opera och hennes utsökta smak när det gällde tenorer.

Det följande är återgivning av två tidigare artiklar i JBS-USA Journal hösten 2001 med en redogörelse av den föreläsning Bertil Bengtsson höll på Smithsonian Institute den 26 juni 2001 i samarbete med den svenska ambassaden och JBS-USA i närvaro av domare Ginsburg.

När Bertil Bengtsson förberedde sina båda föredrag vid Jussi Björlingkonferensen på Gustavus [Adolphus College i St Peter, Minnesota], fick han en inbjudan från Smithsonian Institute i Washington DC. Genom information som JBS-USA hade lämnat genom vår medlem Bea Bobotek kände man till att han fanns tillgänglig för att berätta om Jussi och hans karriär: det skulle bli ett lockande program i dess föreläsningsserie. Bertil utarbetade ett avtal mellan Smithsonian och ambassaden och accepterade. När den 26 juni kom, hade information gått ut i Smithsonian Associates månatliga tidskrift och platserna hade nästan sålts slut med en publik på över 200 vid "kvällsseminariet och mottagningen med en lätt buffet" i det moderna Ring Auditorium i Hirshhornmuseet och dess skulpturträdgård. Evenemanget presenterades som ett samarbete mellan svenska ambassaden och det amerikanska Jussi Björlingsällskapet med hänvisning till den utmärkta fördelningen av kostnader och planeringshjälp, som gjorts mellan det svenska ambassadrådet Nancy Westman, tjänstemän på Smithsonian och Jussi Björlingsällskapet under ledning av Bea. Därför la Bertil och hans vän Elaine Karlsson in Washington i sin resplan och förenade sig med Bea, Beau Kaplan och Enrique och Maria-Luisa Gilardoni där och med pressrådet Nina Ersman och Margareta Paul från [svenska] ambassaden. Evenemanget i sig blev en stor

succé: Bertil höll sin utmärkta föreläsning, en variant på den han skulle ge på Gustavus, passande illustrerad med inspelningar, diabilider och videoklipp, bl.a. Blomsterarian ur Carmen från Firestone Hour och La donna è mobile [ur Rigoletto] från The Ed Sullivan Show. Bilderna föreställde Jussi och Anna-Lisa i kostym inför [en föreställning av] Romeo och Julia, en bild tagen bakom scenen på Metropolitanoperan med Anders och Lars Björling tillsammans med "den kyssande damen" Bidú Sayão och smygtagna bilder på Jussi, som kopplar av med Anna-Lisa på Bermuda och Hawaii. Den distingerade publiken var verkligen mycket entusiastisk, och en stilfull mottagning följde ...

Vi blev särskilt nöjda med Don Pruitts foto av Bertil i samtal med domare Ruth Bader Ginsburg, men vi miss-tänker, att diskussionen snarare gällde Jussi och opera än något tillspetsat om amerikansk eller svensk juridik. (Faktum är att domare Ginsburg var en välkänd stödare av kulturlivet i Washington och har intervjuats i en paus i en operautsändning från Metropolitanoperan, så att hon var intresserad av Jussi Björling var inte överraskande). [Ruth Bader Ginsburg hade flera anknytningar till Sverige. Efter sina juridikstudier på Harvarduniversitetet skrev hon en uppsats tillsammans med Anders Bruzelius om rättegångspraxis i Sverige, och hon besökte också vårt land. I början av 1990-talet sysslade hon på sin fritid med att översätta svensk rättspraxis till engelska – hon kunde alltså svenska! Hon staterade också i scenkostym på operan i Washington, och hennes son, James, är grammofonproducent av klassisk musik.]

TEXT: DAN SHEA

ÖVERSÄTTNING: CALLE FRIEDNER

En sammanfattning baserad på Bea Boboteks, Enrique Gilardonis, Beau Kaplans och Don Pruitts berättelser 2001. Översättning från Journal of the Jussi Björling Society- USA February 2021.

Bertil Bengtsson och Ruth Bader Ginsburg. (Foto: Dan Pruitt)

Återuppståndelsen nära för Jussi Björlingmuseet?

Jussi Björlingmuseet i Borlänge invigdes i oktober 1994 i samband med The Jussi Björling Tenor Competition. I november 2019 tog Borlänge kommuns kulturnämnd beslutet att flytta museet till andra lokaler i anslutning till Stadsbiblioteket. Våren 2020 skickade Jussi Björlingsällskapet en skrivelse till kommunen med ett antal frågor om hur det nya museet skulle vara utformat och vilka aktiviteter som skulle förekomma där. Ett svar kom under sommaren från kulturchefen Patrie Hammar som bekräftelse på att skrivelsen var emottagen, att frågorna var relevanta och att svar skulle följa under hösten. Det anlände först den 23 november, nästan sju månader efter avsändandet, och av svaret framgick bland annat att museet skulle ersättas av en utställning i biblioteket och att ingen personal med ämneskompetens skulle finnas. Övriga svar pekade i samma riktning och innebar i princip en nedläggning. Beslutet togs redan nästa dag, dock inte enhälligt, och då fastställdes också att museet skulle stängas redan från årsskiftet och att förberedelser för flytt skulle påbörjas ganska omgående. Hela handläggningen av ärendet med korta handläggningstider och mörkande av avsikter kändes otillfredsställande, ja rent av oetisk.

Tack vare personliga kontakter i Kulturnämnden fick Jussi Björlingsällskapet snabbt information om beslutet och kunde vidta motåtgärder. Familjen Björling, som äger en betydande del av samlingarna, krävde att få tillbaka sina tillhörigheter, och sällskapet började en namninsamling. Tillsammans med Kungliga Operans Solistklubb gjorde vi sedan ett upprop via Tidskriften OPUS hemsida, och när vi den 30 december inbjöd lokalpress och TV till en presskonferens kunde vi överlämna till kommunen en lista med nästan 700 namn, däribland många musik- och kulturpersonligheter. En första effekt av detta blev att kommunen beslöt att fortsätta öppethållandet under januari och februari och därigenom fördröja stängningen. Under tiden fortsatte vi namninsamlingen, och genom ett upprop via www.musicweb-international.

com nådde vi ut worldwide. Inför Kulturnämndens sammanträde den 9 februari kunde vi översända en lista med nästan 1700 "protestanter" från 25 länder i alla världsdelar utom Afrika. Inför detta massiva uppbud föll kommunen till föga och beslöt att riva upp nedläggningsbeslutet och i stället flytta alla samlingarna till lokaler i direkt anslutning till Stadsbiblioteket. I skrivande stund – strax före Påsk - är läget detta: Museet kommer att hållas öppet i varje fall april månad ut. Eventuellt kan öppethållandet förlängas till att omfatta även sommarmånaderna, den period som drar flest utifrånkommande besökare. Efter all publicitet som museet fått den senaste tiden är det mycket troligt att det kan finnas ett betydande intresse för besök. Det största hindret är förstås den grasserande Coronapandemin och den försenade vaccinationen som kan sätta käppar i hjulen. Det är ännu inte bestämt om det ska vara mot förbokning eller allmänna öppettider. Just nu är det förbokning som gäller.

Under våren kommer Kulturenheten att planera för flytten i samarbete med en arkitektfirma och en extern museiexpert. Under hösten sker flytten av de talrika föremål, bilder och arkiverade dokument som museet innehåller. Många av föremålen är dyrbara och ömtåliga och flytten kan komma att ta tid, även om avståndet bara rör sig om ett par hundra meter. Efter hand kommer det nya museet att byggas upp och enligt tidsplanen kan det bli återinvigning någon gång i början av 2022.

Alla detaljer är inte klara, men på ett antal väsentliga övergripande frågor till Patrie Hammar har vi fått följande besked: Flytten omfattar hela materialet i det nuvarande museet och det kommer att exponeras som en sammanhållen enhet i de nya lokalerna, plus exponering i andra delar av fastigheten som tydliggör och intresserar alla besökare som kommer till biblioteket. Beträffande de nya lokalerna finns just nu två alternativ som Mondo Arkitekter Dalarna AB arbetar med och båda säkerställer museet på det ovan beskrivna sättet.

Ann-Charlotte och Lars Björling skall få en visualiserad beskrivning av det nya museet och sedan får de komma med input och därefter ta ett beslut gällande deras samlingar.

Det har tidigare sagts att Jussi Björlingsällskapet skulle få insyn i arbetet med flytten och detta kommer att inledas när vi har säkerställt plats och yta, troligtvis i maj/juni.

Slutligen ställdes också frågan: I Museilagens § 8 står: "Ett museum ska bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, bland annat genom att ha hög kompetens inom sitt ämnesområde." Hög kompetens innebär att det ska finnas personal med kunskap om Jussi Björling och om opera generellt. Kommer det att tillgodoses?

– Ja, det ska finnas en tjänst som ska ha den kunskapen fortsatt + att tjänsten ska innefatta mer ansvar om övriga samlingar och programverksamhet.

Så här långt ser det gynnsamt ut för Jussi Björlingmuseets framtid. I slutet av november var det nattsvart, nu kan vi i varje fall ana en grönning – även om en del frågetecken kvarstår.

GÖRAN FORSLING

Jussi Björlingmuseet
Borganäsvägen 25
784 33 Borlänge
Tel: 0243-742 40

jussibjorlingmuseet@borlange.se
www.borlange.se/jussibjorling

Ekonomibrev

Jussi Björlingsällskapetets Tidning
Per Bäckström
Götgatan 91, 5 tr
116 62 Stockholm

JENNY LIND – *the movie*

I fjol skulle "Den svenska näktergalen" Jenny Lind ha fyllt 200 år och det uppmärksammades både här hemma och utomlands. I vårnumret av vår tidning skrev jag en artikel om hennes liv och karriär. Ungefär samtidigt kom också en biografi över henne i bokform av Ingela Tägél. Den hade passande nog titeln "Näktergalen" och den presenterades i vårt höstnummer av Calle Friedner som avslutade sin recension: Rekommenderas till alla sångintresserade.

Sent i höstas kom också en film om henne, som vi tyvärr inte hann se i tid för att få med en recension i höstnumret. Det var den mångsidige dokumentärfilmaren och fotografen Anders Hanser som skapat den, och den kan på sätt och vis ses som en pendang till den intervjufilm där syskonen Björling pratade om sin pappa Jussi. Både Jenny och Jussi hade ju sagolika karriärer och för tio år sedan kom det en film om vår svenske tenor som hade just titeln "Sagan om Jussi". Jag associerade omedelbart till den titeln när jag såg filmen om Jenny.

Den är som en sagobok med underbara illustrationer. Man bläddrar sig med förtjusning fram medan Lena Nordin, själv sångerska, guidar oss genom Jennys liv. Hon leder oss genom fortfarande befintliga miljöer där Jenny vistades, och hon beskriver Jennys egna tankar med hjälp av citat ur brev och biografiska anteckningar medan vi njuter av samtida bilder. Det är häpnadsväckande att det finns sådana mängder av bilder från den tiden. Fotokonsten var fortfarande i sin linda men skickliga tecknare fångade miljöer och händelser med säker hand, och just att mycket av bildmaterialet är tecknat förstärker upplevelsen av sagobok: kläder, frisyrer, byggnader och fordon från anno dazumal ger en historisk atmosfär.

Vi får till och med möta Jenny själv när hon sjunger från orgelläktaren i Hedvig Eleonoras kyrka i tidstrognas korkskruvslockar. Det ska väl avslöjas att det inte är Jenny själv egentligen – det finns varken levande bilder eller ljudupptagningar med henne – utan den unga sopranen Agnes Auer som låter sin ljuvliga röst fylla kyrkokupolen. Men som sagt, det skapar atmosfär. Det är emellertid mycket annat som jag inte tänker avslöja – det vore synd att beröva tittarna chansen att själva upptäcka och överraskas. En som också

hjälp oss på traven är den eminente skådespelaren Frej Lindqvist som i bakgrunden stöttar berättelsen och bland annat läser Topelius. Både Lindqvist och Topelius är/var Finlands-svenskar.

Jag hade förmånen att kunna se filmen två gånger i tät följd, och jag njöt lika ohejdat andra gången. Det om någonting är bevis på kvalitet och hållbarhet.

Låt mig som avslutning upprepa Calle Friedners omdöme om Ingela Tägils biografi. Det gäller minst lika mycket här: Rekommenderas till alla sångintresserade!

GÖRAN FORSLING

